

הרב פתחיה דיאמנט

שרפת החלה - חיובה, ואופני השרפה

פתיחה

בזמן בית המקדש, כאשר נהגו דיני טומאה וטהרה, המכין עיסה בביתו ומפריש ממנה חלה היה צריך לשמור שהעיסה והחלה לא ייטמאו, וכך היה מפריש חלה טהורה מן העיסה ונותנה לכהן, והכהן היה אוכלה בטהרה. לאחר שחרב בית המקדש בעוונותינו פסקו גם דיני טומאה וטהרה, מכיוון שפסקה היכולת להיטהר מטומאת מת, וכולנו בחזקת טמאי מתים. במציאות כזו המכין עיסה עדיין חייב הוא בהפרשת חלה מן העיסה, אבל חלה זו איננה נאכלת - הן מכיוון שהחלה עצמה טמאה בדרך כלל, הן מכיוון שהכהן טמא ואכילת חלה בטומאה אסורה מדאורייתא. במציאות כזו החלה איננה ניתנת לכהן, אלא יש לבערה. במאמר זה נעסוק באופני ביעור החלה. בתורה לא נכתב במפורש שיש לשרוף חלה טמאה, אבל במשנה (חלה פ"ד מ"ח) נזכר שחלה שאינה נאכלת דינה בשרפה, למשל בדין חלת חוץ לארץ:

רבן גמליאל אומר: שלש ארצות לחלה מארץ ישראל ועד כזיב חלה אחת מכזיב ועד הנהר ועד אמנה שתי חלות אחת לאור ואחת לכהן של אור יש לה שיעור ושל כהן אין לה שיעור.

וכן הובא ברמב"ם¹ וב'שלחן ערוך'² וכן נכתב במקומות רבים נוספים. על דברי המשנה והפוסקים יש לשאול: האם מדובר כאן בהלכה או בהדרכה מעשית, לאמור: האם כאשר יש לאדם בידו חלה טמאה הוא מחויב דווקא לשרוף אותה, או שמא הוא יכול לבער אותה גם בדרכים אחרות כך שאנשים לא ייכשלו באכילתה, כגון מפרר וזורה לרוח או מטיל לים כמו בביעור חמץ³, או השלכה לאשפה וכדומה.

א. שרפת תרומה טמאה – שיטת רש"י

בגמרא (שבת כה ע"א) נאמר: 'אמר רב: כשם שמצוה לשרוף הקדשים שנטמאו, כך מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת'. כאן נאמר שיש מצווה לשרוף תרומה טמאה. לחלה ולתרומה ישנם דינים רבים זהים, על פי הפסוק (במדבר טו, כ): 'ראשית ערסתכם חלה תרימו תרומה כתרומת גרן כן תרימו אותה' הקורא 'תרומה' גם לחלה ומשווה אותה לתרומת גורן, ולכן גם במקרה זה פשוט לפוסקים שדברי הגמרא לעניין תרומה טמאה

1. רמב"ם, הל' בכורים פ"ה ה"ח.

2. ש"ע, יו"ד ס"ל שכב סעי' ד.

3. משנה, פסחים פ"ב מ"א.

חלים הן על תרומה טמאה הן על חלה טמאה. בביאור מצוות השרפה, כתב רש"י (שבת כה ע"א ד"ה מצוה לשרוף): 'מצוה לשרוף את התרומה שנטמאת - דדמיא לקדש, ועוד: משום תקלה'. רש"י מביא שני טעמים למצוות השרפה: א) משום שהתרומה דומה לקודש, וקדשים שנטמאו דינם בשרפה על פי הפסוק (ויקרא ז, יט): 'והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף'. ב) משום תקלה, דהיינו שיש להעלים ולהשמיד את התרומה שנטמאת, כדי שלא יבואו אנשים לעבור על איסור תורה ולאוכלה. לכאורה נראה, שהנפקא מינה בין שני הטעמים של רש"י היא השאלה הנדונה: על פי הטעם הראשון שכתב, תרומה הוקשה לקדשים ואם כן כשם שקדשים טמאים מצוותם בשרפה דווקא ולא באופן ביעור אחר (ככתוב 'באש ישרף'), כך תרומה טמאה צריכה להיאבד מן העולם דווקא בדרך של שרפה. לעומת זאת לפי הטעם השני שכתב רש"י צריך שהתרומה לא תהיה נגישה לאכילת בני אדם, ולטעם זה לכאורה ניתן לבער את התרומה הטמאה גם באופנים אחרים כמו השלכה לים, לאשפה, וכדומה. על דברי רש"י, כתבו התוספות (שבת כה ע"א ד"ה כך אתה):

כך אתה מצווה לשרוף את התרומה - פירש בקונטרס משום דלא ליתי בה לידי תקלה לפי טעם זה נראה דלאו דוקא שריפה אלא הוא הדין שאר ביעור וכן פירש בהדיא באלו עוברין. ולא נראה, דבסוף תמורה (דף לג:) קתני תרומה טמאה בהדי הנשרפין וקתני התם הנשרפין לא יקברו.

תוספות הבינו שמכיוון שכתב רש"י 'משום תקלה', משמע שלדעתו ניתן לבער גם בדרך אחרת ולא דווקא בשרפה. לכאורה אפשר לחלוק על הבנה זו בדעת רש"י, כיוון שרש"י כתב גם טעם אחר - שתרומה הוקשה לקדשים, ואם כן אמנם לטעם השני ניתן לבער תרומה טמאה בדרך אחרת, אבל על פי טעם זה הראשון יש לבערה דווקא בשרפה, וכיון שגם טעם זה קיים בדבריו יש להחמיר ולבער דווקא בשרפה. אמנם, תוספות מבססים את הבנתם בדברי רש"י גם על דבריו במסכת פסחים,⁴ שם הזכיר כדבר פשוט את האפשרות לביעור החלה הן בשרפה הן בנתינתה לכלבים, ולכן הבינו שלדעת רש"י אכן ניתן לבער את החלה בכל דרך ולא דווקא בשרפה. וכך הבינו ראשונים נוספים בדעת רש"י, שלדעתו ניתן לבער תרומה טמאה בכל דרך.⁵ על פסיקתו זו של רש"י, הקשו עליו בתוספות⁶ מדברי המשנה בתמורה (פ"ז מ"ה):

ואלו הן הנשרפים חמץ בפסח ישרף ותרומה טמאה והערלה וכלאי הכרם את שדרכו לישרף ישרף ואת שדרכו ליקבר יקבר.

המשנה מכיליה את התרומה הטמאה בקבוצת 'הנשרפים', והתוספות הבינו שמדובר על דין מחייב - צריך דווקא לשרוף אותה ואין לבערה בדרך אחרת. ומה שכתבה המשנה שיש דברים שנקברים ולא נשרפים - היינו דברים שאי אפשר לשרוף, כגון יין של תרומה וכדומה.

על המשנה בתמורה כתב רש"י (תמורה לד ע"א ד"ה כל הנשרפין): 'אערלה וכלאי הכרם

4. רש"י, פסחים מו ע"א ד"ה כיצד.

5. רשב"א, שבת כה ע"א ד"ה כשם; ר"ן, שם ד"ה כשם; תוספות הרא"ש, שם ד"ה כך.

6. וכך הקשו על רש"י גם בספר התרומה, מהדורת פרידמן עמ' 142; רשב"א, שבת כה ע"א ד"ה כשם; תוספות הרא"ש שם ד"ה כך.

קאי, אוכלין ישרפו ומשקין יקברו'. כלומר, רש"י מבאר שהחילוק בין דברים נשרפים לדברים נקברים קיים רק בערלה וכלאי הכרם, ומשמע שלתרומה טמאה יש פתרון אחד בלבד - שרפה, ואפילו קבורת משקים אסורה בתרומה, אם כן כאן מפורש אף לדברי רש"י שתרומה טמאה מצוותה בשרפה דווקא, שלא כדבריו במסכת שבת. אמנם, יש שתירצו שגם במשנה בתמורה יש לרש"י ביאור אחר, כיוון שהוא כתב שם (תמורה לד ע"א ד"ה כל הנשרפין לא יקברו): 'כל הנשרפין לא יקברו - דלמא אתי איניש ואשכח להו ואכיל להו'. כלומר, דבר הראוי לשרפה לא ייקבר לא בגלל שדינו בשרפה דווקא, אלא כיוון שקבורה אינה ביעור טוב מספיק - שהרי עלול אדם אחר למצוא את התרומה הקבורה ולאוכלה, ולעבור בכך על איסור דאורייתא. אבל עדיין כל ביעור המכלה את התרומה הטמאה לגמרי - יהיה מותר, ולא רק שרפה. כך תירץ בשו"ת 'בית הלוי' את דברי רש"י.⁷ מכל מקום, עלה בידינו שלדעת הראשונים רש"י סובר שניתן לבער את התרומה בדרכים אחרות ולא דווקא בשרפה. אמנם, יש מי שביאר את דעת רש"י באופן שונה. ב'אגרות משה' כתב⁸ שגם לדעת רש"י יש לבער את התרומה הטמאה באש דווקא, אלא שגם אם ייתנה לאכילת בהמה הרי זה כביעור באש. ומה שכתב רש"י בכמה מקומות שהשרפה היא 'משום תקלה' - אין כוונתו לומר שאין צורך בשרפה ואפשר לבער גם בדרך אחרת, אלא כוונתו שמשום תקלה, כדי שלא יאכלו בטעות מהתרומה הטמאה, יש להזדרז ולשרוף את כל התרומה הטמאה מיד, ולא להותירה בידו ולשורפה מעט מעט.

ב. שרפת תרומה טמאה – שיטת שאר הראשונים

לאחר שהקשו התוספות על רש"י ודחו את דבריו, כתבו את שיטתם בנושא הנדון: 'על כן נראה דשריפה דוקא משום דדמיא לקדש ומדרבנן, אי נמי מדאורייתא מדאיקרי קדש'. תוספות נוקטים שתרומה טמאה דינה בשרפה, ומעירים שמקור הדין עדיין נתון בספק - האם החיוב בשרפה הוא מדאורייתא 'מדאיקרי קודש', כלומר שהתורה עצמה קוראת לתרומה קודש כפי שנאמר בפסוק (ויקרא כב, י): 'וכל זר לא יאכל קדש'⁹, וקודש הרי דינו בשרפה כפי שהבאנו לעיל מהפסוק 'באש ישרף'; או שמדאורייתא אין חיוב דווקא לשרוף את התרומה הטמאה, וחיוב זה מקורו מדרבנן בלבד מכך שהתרומה דומה לקודש, דהיינו חכמים דימו את דינה לדיני קודשים. וכן סברו ראשונים נוספים רבים, שחייבים דווקא לשרוף את החלה,¹⁰ אלא שנחלקו בשתי האפשרויות השונות שהובאו בתוספות - האם מצוות השרפה היא מדאורייתא או מדרבנן. מן הרמב"ם (הל' יום טוב פ"ג ה"ח) נראה שחיוב השרפה הוא מדאורייתא, שכך כתב:

ואם היתה עיסה טמאה או שנטמאת החלה... אין שורפין אותה ביום טוב שאין שורפין קדשים שנטמאו ביום טוב, ששריפת קדשים שנטמאו מצות עשה שנאמר 'באש ישרף'.

7. שו"ת בית הלוי, ח"א סי' יט.

8. אגרות משה, יו"ד ח"ג סי' קכט.

9. פסוק זה עוסק בתרומה כדברי הגמרא קידושין סט ע"ב.

10. רשב"א, שבת כה ע"א ד"ה כשם שמצוה; ריטב"א, שם ד"ה אמר רבא; מאירי, שם ד"ה כשם; ספר התרומה, מהדורת פרידמן עמ' 142, ועוד.

כך הבינו אחרונים רבים בדעת הרמב"ם, שלשיטתו חיוב השרפה מדאורייתא.¹¹ וכן כתבו הסמ"ג¹² והריטב"א.¹³ ספר 'שרשי הי"ם' על הרמב"ם,¹⁴ טען והוכיח שלדעת הרמב"ם חיוב השרפה אינו מדאורייתא אלא רק מדרבנן. וזו לשונו:

היה לו לרבינו לבאר בהלכות תרומות דאיכא מצוה מדאורייתא בשריפת תרומה וחלה טמאה, והוא לא כתב כן שמע מינה דסבירא ליה דאין כאן אלא מצוה מדרבנן שמא יבא לידי תקלה אי נמי משום דאיכרי קדש דנו אותה כדין קדש מדרבנן בעלמא.

מכך שהרמב"ם לא כתב בהלכות תרומות שיש מצווה מדאורייתא לשרוף את התרומה הטמאה, והרי מקומו של הדין הוא בהלכות תרומות, מסיק 'שרשי הי"ם' שאין מצווה דאורייתא כזו לדעת הרמב"ם. ומה שכתב בהלכות יום טוב שיש לשרוף את החלה כוונתו שזוהי מצווה מדרבנן בלבד, כדי שלא יבוא לידי תקלה - כפי שכתב רש"י, או משום שחכמים דנו את התרומה כקודש לעניין זה, אבל עצם העובדה שגם התרומה נקראה קודש בפסוק 'וכל זר לא יאכל קדש' - אינו קובע שיש מצווה דאורייתא בשרפתה כשהיא טמאה.

ג. פסק ההלכה

כתב ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' שלא סעי' יט) בדין תרומה טמאה: 'תרומה גדולה, בזמן הזה שהיא עומדת לשרפה מפני הטמאה, שיעורה כל שהוא'. וכן כתב בהלכות חלה (שו"ע, יו"ד סי' שכב סעי' ד):

ארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים ולא עולי בבל, שהוא מכזיב ועד אמנה, מפרישין בה שתי חלות, הראשונה אחד ממ"ח והיא נשרפת; והשניה אין לה שיעור, ונותנים אותה לכהן לאכלה.

וכעין זה מופיע גם ב'טור'. אף שכתבו שיש לשרוף את התרומה והחלה הטמאות, בדבריהם לא נתפרש אם ניתן לבערן גם בדרך אחרת. ואם כן אפשר שסברו כדברי רש"י שאמנם יש לשרוף, אבל אפשר לבער גם בדרכים אחרות. הרמ"א (יו"ד סי' שכב סעי' ה) כתב:

וי"א כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה, דישראל אסור ליהנות ממנה. ונוהגין להשליכה לתנור קודם שאופין הפת.

גם בדברי הרמ"א יש להסתפק אם כוונתו שחייבים דווקא לשרוף את החלה, או שהוא יתיר את ביעור החלה בדרך אחרת, ובדבריו התייחס למי שבוחר באופן של שרפת החלה באש. למעשה, נחלקו הפוסקים בהלכה זו. בשו"ת מהר"י שטייף¹⁵ כתב שפשוט שיש מצווה דווקא לשרוף את החלה, אמנם בשעת הדחק כאשר אין אפשרות לשרוף - ניתן

11. נודע ביהודה, או"ח מהדורה תניינא סי' צו; בינת אדם, שער מצות הארץ פי"ד סק"ו; דרך אמונה, הל' תרומות פ"ב הי"ד ציון ההלכה שפא; ועוד.

12. סמ"ג, לאוין עה.

13. ריטב"א, שבת כה ע"א ד"ה אמר רבא.

14. שרשי הי"ם, הל' יום טוב פ"ג ה"ח.

15. שו"ת מהר"י שטייף, סי' רעו.

לעטוף אותה בדרך מכובדת ולהשליכה לאשפה, אך הדגיש שבמקרה כזה האדם הצליח לגרום לכך שלא ייכשלו באכילת החלה - אבל מצוות שרפה הוא לא קיים. וכדבריו פסק גם ב'שמירת שבת כהלכתה':¹⁶ 'מנחת יצחק'¹⁷ תמה על כך שראה בארץ הקודש אפילו אצל היראים שאינם נוהגים לשרוף את החלה אלא להניחה באשפה, וכתב למעשה שמי שעושה כן - מוטב שיפריש מראש פחות מכזית, על פי מה שכתב מהר"י אסאד שאין חיוב ביעור על פחות מכזית. ה'חזון איש' (דמאי סי' טו ס"ק א ד"ה ועל דבר) פסק שמותר לכתחילה לקבור את החלה במקום לשרפה, 'מפני שטורח עלינו שריפתן וחיישין שמא אתו עלה לידי תקלה', וכן פסק הרב מרדכי אליהו.¹⁸ כנגדם, אחרונים ופוסקים אחרים פסקו שאין לבער את החלה בדרך אחרת, אלא בשרפה בלבד - כן כתבו 'חלת לחם',¹⁹ 'חכמת אדם',²⁰ 'ילקוט יוסף',²¹ ו'תבואת השדה'.²² למעשה נראה, שאכן הדבר הנכון הוא להשתדל דווקא לשרוף את החלה, כדי לצאת ידי דעת רוב הראשונים הסוברים כן ולקיים מצוות שרפת קודשים. כפי שיבואר לקמן, ניתן לשרוף את החלה על כיריים של גז או בתנור אפייה, ולכן מדובר על פתרון פשוט שאפשר ליישמו כמעט בכל בית. וגם כאשר אין אפשרות כזו, כגון שיש רק כיריים חשמליות וכדומה - ניתן לעשות מדורה קטנה מחוץ לבית או לשרוף את החלה בתוך פחית ריקה של שימורים. כאשר אין אפשרות לשרוף, וכן בשעת הדחק - ניתן לעטוף את החלה בשקית ניילון ובאופן כזה להשליכה לאשפה. במקרה כזה, עדיף להפריש מראש פחות מכזית. אמנם, יש שכתבו שעדיף שלא לעשות כן כדי שלא לאבד את החלה בידיים, אלא יניחו את החלה בצד במקום שמור ומסומן עד שתתקלקל, ולאחר מכן יעטפו אותה וישליכוה לאשפה.²³ נראה שפתרון זה טוב יותר כדי למנוע את איבוד החלה בידיים, אבל אפשר להבין שפוסקים אחרים לא כתבו כן, מחשש שבזמן שיעבור עד שתתקלקל החלה יבוא לידי תקלה, דהיינו שמישהו יאכלנה בטעות או ישליכנה בביזיון.²⁴

16. שמירת שבת כהלכתה, ח"ב פמ"ב הערה נג.

17. שו"ת מנחת יצחק, ח"ד סי' יג.

18. הרב מרדכי אליהו, הלכות חלה, אמונת עתיך 16.

19. חלת לחם סי' א סע' כו.

20. חכמת אדם, שערי צדק שער מצות הארץ פי"ד סע' לד.

21. ילקוט יוסף, קיצור שולחן ערוך ח"ב סי' שכב סע' ח.

22. תבואת השדה, פ"ט הערה 10.

23. שם.

24. עסקנו כאן בדין שרפת חלה, אבל בעצם אותו הדין נוגע גם לדין שרפת תרומה טמאה, וכפי שראינו במקורות שהובאו שעוסקים בחלה ותרומה כדבר אחד, שהרי גם החלה נקראת 'תרומה'. אמנם, למרות המסקנה שיש להשתדל לשרוף את החלה דווקא ולא לבערה בדרך אחרת, ואף מנהג ישראל שנהגו כך במקומות רבים - בתרומה לא מצינו שנהגו כך. תרומה טמאה שאינה חומר בעירה שניתן לעשות בו שימוש בשרפה על ידי הכהן, כמו שמן זית, ואינה משמשת לצרכים אחרים כגון לאכילה לבהמת כהן - לרוב נעטפת ונוזקת לאשפה. ויש לתמוה על כך, שהרי מסקנתנו הראתה שיש לבערה דווקא בדרך של שרפה ולא בדרך אחרת. נראה לבאר את מנהג ישראל, שמשתי סיבות נהגו שלא לשרוף תרומה טמאה: (א) ייתכן שהתרומה שהפרשנו אינה טמאה אלא הפירות טרם הוכשרו לקבלת טומאה ועדיין טהורים הם. לכן עדיף תמיד להניחם עטופים באשפה, ולא לשרוף תרומה טהורה ובכך לעבור על איסור ביעורה בידיים. (ב) בדרך כלל תרומה מורכבת מפירות וירקות וכדומה - דברים שאינם נשרפים בקלות כמו חלה, לכן נהגו להקל ולהניחם באשפה. כאן מתאימים אפילו יותר מאשר בחלה דברי

ד. אופן שרפת החלה

לאחר שהתברר לנו שיש מצווה בשרפת החלה דווקא ולכל הפחות לכתחילה יש להקפיד על כך, עלינו לבאר עוד כמה פרטי דינים באופן שרפת החלה, וההשלכות ההלכתיות של שרפתה.

1. שרפה עד כילוי

כיוון שיש מצווה בשרפתה ולא די להשליך את החלה לאשפה, פשוט שהשרפה צריכה להיות שרפה כזו שמכלה את הבצק לגמרי ומוציאה את כולו מכלל אכילה, ולא רק חריכה שמשחירה את כל הבצק מבחוץ אבל מותירה את הבצק הפנימי כשהוא עדין ראוי לאכילה. וכן כתב בשו"ת מהר"י שטייף (סי' רעו):

אין עצה אחרת אלא להניח על טרפד או אסכלה שצולין בה הכבד ולהשהותה שם על הגאז עד שתתהפך לגחלים וכאפר ואח"כ י"ל שמותר להשליכה לבית האשפה כיון שכבר נעשה מצוותה ותו אין בזה עוד משום זלזול דכל הנשרפין אפרן מותר ואין שייך בזה עוד משום תקלה.

2. שרפה בתבנית שבתנור

כתב הרמ"א (יו"ד סי' שכב סעי' ה):

ויש אומרים כששורפין החלה עושין לה היסק בפני עצמה, דישראל אסור ליהנות ממנה. ונוהגין להשליכה לתנור קודם שאופין הפת.

על פי דברי התוספות במסכת פסחים,²⁵ שכתבו שלישראל אסור ליהנות מתרומה אף כשהיא טמאה ואף בשעת שרפתה, והיא מותרת לכהן בלבד או לצורך רבים ברשותו של כהן, פסק הרמ"א שאי אפשר להשליך את החלה לתנור האפייה. רמ"א מדבר על תנור המוסק בעצים, שאם תושלך לתוכו החלה בזמן שנאפה בו לחם - החלה תשמש חומר בעירה ותסייע בהכנת הלחם, והרי אסור לישראל ליהנות ממנה אף בשעת שרפתה. לכן הפתרון שמציע הרמ"א הוא, להשליך את החלה לתוך התנור לפני שיכניס לתוכו את הלחם, כך עד כניסת הלחם כבר תישרף החלה ולא ייוותר ממנה חומר בעירה לאפיית הלחם. פתרון נוסף - לא להשתמש כלל בתנור, אלא לשרוף את החלה במדורה שתודלק במיוחד לשם כך, כך לא יהיה שום חשש של הנאה מהחלה הנשרפת. יש לעיין כיצד ליישם את דברי הרמ"א במציאות כיום.²⁶ כמובן, אדם החפץ בכך יוכל להדליק מדורה נפרדת לשרפת החלה, אבל כיוון שמדובר בטרחה מרובה, בדרך כלל יעדיף האדם לשרוף את החלה באחת ממערכות האש הקיימות ודולקות כבר בביתו בכל מקרה. תנור האפייה החשמלי המצוי כיום אינו דומה לתנור המתואר ע"י הרמ"א כיוון שאין מתדלקים אותו בחומרי בעירה אלא החום נוצר מהחשמל בלבד, לכן לכאורה מותר להשליך את החלה

החזון איש שהבאנו לעיל, שכתב שמשום הטרחה בשרפת התרומה נהגו להניחה באשפה, והדבר עדיף כדי שלא יבואו להיכשל באכילתה.

25. תוספות, פסחים לד ע"א ד"ה מחמין.

26. גם בימינו יש לחוש לדברי הרמ"א. בית שיש בו תנור עצים לחימום הבית - קמין, נראה שאסור להשליך בו את החלה לתוך הקמין, כיוון שבשרפתה נהנים ממנה בכך שהיא מצטרפת כחומר בעירה לחימום הבית. כמובן, לכהן הדבר יהיה מותר.

אל תוך התנור אף בזמן שיש בו לחם, ולאחר שתשרף לגמרי להוציאה משם. אלא שיש לתת את הדעת במקרה כזה גם על דיני בליעת איסור. חלה טמאה האסורה באכילה הן לישראל הן לכהן - הרי היא ככל איסורי אכילה, שיש בהם דין 'טעם כעיקר', דהיינו - לא רק אכילת האיסור עצמו אסורה, אלא גם אכילת טעם האיסור שנבלע במאכל אחר. וכן כתב הרמב"ם (הל' תרומות פט"ו הי"ט-הכ"א):

קדרה שבישל בה תרומה לא יבשל בה חולין, ואם בישל בנותן טעם... תרומה גדולה ותרומת מעשר והחלה והבכורים כולן נקראו תרומה, בתרומת מעשר נאמר והרמותם ממנו תרומת יי' ואומר כתרומת גורן, ובחלה נאמר חלה תרימו תרומה... לפיכך דין ארבעתן לענין אכילה ודימוע אחד הוא כולן עולין באחד ומאה ומצטרפין זה עם זה ואם נטמאו ישרפו.

אם כן, כמו כל איסור אחר - חלה שבושלה בכלי אוסרת את התבשיל שיבושל אחריה בכלי זה בנותן טעם, דהיינו כל עוד אין ביטול לטעם החלה. ואמנם, כאשר משליכים חלה לתנור לא מדובר על בישול אלא על מה שמוגדר בהלכה כצלייה, כיוון שהחלה הנשרפת בתנור יבשה ואינה מוקפת ברוטב בעודה על התבנית של התנור; כמו כן חלה היא 'איסור כחוש', דהיינו מאכל שאינו שומני, והכמות שהיא מבליעה בכלי קטנה יותר מאשר של מאכל שמן, ואף על פי כן לכתחילה אין להניח את החלה על התבנית עצמה, כיוון שמכל מקום המקום שבו הונחה החלה ייאסר בבליעת הטעם שלה. וכן כתב הרמ"א (יו"ד סי' קה סעי' ז): 'אבל כלי שבלע איסור, אוסר היתר שנוגע בו אפילו באיסור שאינו שמן'. ואף בדיעבד, אם הונחה החלה על התבנית ונשרפה שם - נאסר מקומה, ויש להכשיר (בליבון) את החלק של התבנית שנגעה בו החלה. אולם אם נשרפה החלה בתוך התבנית כשהיא עטופה בנייר כסף - בדיעבד לא נאסרה התבנית.²⁷ על אף האמור לעיל, יש לציין שהרב מרדכי אליהו כתב שמותר לשרוף חלה בתנור, בין בתבנית בין בקרקעיתו.²⁸ לדעתו, חלה שונה מאיסורים המוגדרים 'איסורי אכילה', חלה ותרומה אינן 'איסורי אכילה' אלא הן נאסרו באכילה לזר, אבל הטעם הבלוע שלהן אינו אסור לזר כיוון שזהו לא גוף האיסור עצמו, ולכן אף לכתחילה מותר לאפות את החלה בתנור.²⁹

3. שרפה בקרקעית התנור

יש הנוהגים להשתמש בקרקעית התנור הביתי, באפיית מאפים מסוימים כגון פיצות, בלא הפסק של תבנית. בבתים כאלו, שרפת החלה על קרקעית התנור דינה כשרפתה בתבנית - אין לעשות כן לכתחילה אם החלה אינה עטופה בנייר כסף, ובדיעבד אם עשו כן יש להכשיר את המקום בתנור שבו נגעה החלה. לעומת זאת באפייה בתנור על גבי תבנית, רשתות וכדומה - אם תשרף החלה המגולה בקרקעית התנור לכאורה לא יגרום הדבר לשום תקלה, כיוון שתבנית שיניחו על אותו המקום לאחר מכן - לא תבלע את הטעם מן

27. חלה כהלכתה, סי' א הי"ד; תבואת השדה, פ"ט עמ' שיב.

28. התורה והארץ, ח"ה הל' חלה פ"ג סעי' יג.

29. דברים שבעל פה ששמע הרב יהודה עמיחי מהרב אליהו. הגרש"ז אויערבך כתב סברה כעין זו, על פיה התיר לכתחילה להשתמש בכלי שבושלו בו טבל וכבר אינו בן יומו - שכיוון שלא נותר טעם ראוי מהטבל אלא רק טעם פגום - פקע ממנו איסור טבל. ראה מנחת שלמה, ח"א סי' סב סעי' ח.

התנור, שהרי כלי אינו בולע מכלי בלא רוטב,³⁰ ואם כן אף שטעם החלה נבלע במקומו בתנור הוא לא יגרום לשום איסור. אמנם, עדיין יש לדון במקרה זה מדין 'ריחא'. כך כתב ה'שלחן ערוך' (יו"ד סי' קח סעי' א):

אין צולין בשר כשרה עם בשר נבלה או של בהמה טמאה בתנור א', ואף על פי שאין נוגעים זה בזה. ואם צלאן, הרי זה מותר... הגה: וה"ה לבשר עם חלב נמי דינא הכי. ונוהגין להחמיר לכתחלה, אפילו בתנור גדול; ובדיעבד, להקל אפילו בתנור קטן. אם כן לכתחילה אין לאפות יחד בתנור אחד שני מאכלים, אחד של היתר ואחד של איסור, למרות שאינם נוגעים זה בזה, בגלל הריח וההבל העוברים ממאכל אחד לשני דרך חלל התנור. אמנם, כיוון שפסקו האחרונים³¹ שכאשר שני המאכלים הם 'דבר כחוש' מותר לאפות אותם יחד, אם החלה נאפית יחד עם לחם ואין בתנור באותו הזמן מאכל שמן³² (כגון בשר, פשטידות מסוימות, וכדומה) - אין איסור בדבר. וכן כתב בספר 'זבחי צדק' (יו"ד סי' קח סעי' ג):³³

יכול לשרוף החלה אפילו לכתחילה בתנור שאופין פת אע"ג דיש בה ריחא, כשתתחיל לישוף הוי שניהם כחושים ומותר.

בכל מקרה, מותר לשרוף את החלה בקרקעית התנור כאשר היא עטופה היטב בנייר כסף.³⁴

4. שרפה על הגז

לעומת השרפה בתנור ובתבנית התנור, בשרפה על כיריים של גז אין כל בעיה הלכתית ואין כל בליעת איסור, שכיוון שהאש שולטת שם כל הנבלע בחצובות מיד נשרף. וכן כתב ה'משנה ברורה' בהלכות פסח:³⁵

חצובה צריך ליבון - הוא כלי שיש לה ג' רגלים ומעמידין עליה קדרה או מחבת בתנור על האור כל השנה ואם רוצה להשתמש בה בפסח צריך ללבנה באור לפי שלפעמים נשפך עליה עיסה ונבלע בה טעם חמץ ע"י האור. וזהו רק לכתחלה משום חומרא דחמץ דבאמת שתי קדרות הנוגעות זו בזו אין יוצאת הבליעה מזו לזו, וגם יש לתלות שאף אם נשפך כבר נשרף והלך לו כיון שבכל שעה היא על האש.

כלומר, כל איסור אחר שאינו חמץ, אם נפל על החצובה אין צורך להגעילה, כיוון שאף אם יונח אחר כך כלי היתר על מקום הבליעה - לא ייאסר הכלי, שהרי כלי אינו מעביר טעם לכלי בלא רוטב ביניהם, מים וכדומה. ואמנם יש אחרונים שכתבו שדינו של הרמ"א עוסק רק במקרה בו החצובה עומדת באש ומה שנופל עליה נשרף מיד, ואינו מתאים לחצובות הכיריים בימינו שאינם עומדות באש ממש,³⁶ אף על פי כן נראה שכיוון שהחלה היא 'דבר

30. רמ"א, יו"ד סי' צב סעי' ת.

31. ש"ך, יו"ד סי' קח ס"ק א; ט"ז שם ס"ק א.

32. וחלה 'דבר כחוש' היא, כדברי הפרי מגדים, יו"ד סי' קח משבצות זהב ס"ק א.

33. בספר איסור והיתר הארוך, כלל לט סעי' כד התיר זאת מסיבה אחרת, שלא מחמירים ב'ריחא' באיסורא דרבנן.

34. חלה כהלכתה, סי' א ה"ד; תבואות השדה, פ"ז עמ' שיב.

35. משנה ברורה, סי' תנא ס"ק לד.

36. מבית לוי, ח"א הכ"ט.

כחוש' כפי שהתבאר לעיל ובליעתה היא מקומית בלבד ולא בכל הכלי - שניתן להקל גם בזה ולומר ששרפת החלה על הכיריים אינה אוסרת אותם, מה גם שהסיכוי לאסור את הכלי הבא הוא נמוך - רק אם יונח כלי אחר על מקום הבליעה עצמו, ותהיה שם רטיבות - הוא יכול להיאסר מבליעת החלה. לכל הדעות ניתן לשרוף את החלה על החצובות כאשר היא מכוסה בנייר כסף, וכמו כן בוודאי ניתן לשורפה על המבערים עצמם אף שאינה מכוסה בנייר כסף, כיוון שהמבערים הם בוודאי בתוך האש באופן קבוע ומה שנבלע בהם נשרף ונפלט מיד.

5. מזלג

כפי שהתבאר לעיל, החלה מבליעה באופן מקומי בכלי שהיא נוגעת בו בעודה חמה, דהיינו במקום אחד בכלי ולא בכלי כולו, כדין איסור כחוש. לכן יש להיזהר בעת שרפת החלה, שלא להפך בה ולהרימה באמצעות מזלג או כל כלי אחר שיש בו שימוש לאכילה, כיוון שהכלי ייאסר בנגיעה בחלה. אלא יש להפך בה באמצעות כלי שאין בו צורך לאכילה, כגון מזלג קבוע שיעודו לכך ואין משתמשים בו לאכילה, וכדומה. וכן כתב בספר 'הכשרות' (פי"ד הערה סד):

המזלג שנתחב בחלה תוך כדי שרפתה - יש ללבן קלות באש, ואולי כדאי ליידח מזלג מיוחד לשם כך.

סיכום

1. הראשונים נחלקו בדין שרפת החלה - לרש"י מותר לבער את החלה בכל דרך של ביעור, לשאר הראשונים מצווה לשורפה באש דווקא.
2. למעשה יש להשתדל לשרוף את החלה באש, ובשעת הדחק כאשר אי אפשר לשורפה בשום דרך מותר לעוטפה בניילון ולהניחה בדרך כבוד באשפה. במקרה כזה עדיף להפריש מראש פחות מכזית. ויש אומרים שיניח את החלה במקום משומר עד שתתקלקל, ורק לאחר מכן יעטוף אותה ויניחה באשפה.
3. יש לשרוף את החלה עד שכל הבצק ייעשה אפר ולא יהיה ראוי לאכילה כלל.
4. אסור להשתמש בחלה כחומר בעירה לאש שנהנים ממנה.
5. מותר לשרוף את החלה בקרקעית תנור האפייה גם כאשר נאפה בו לחם באותו הזמן.
6. אין לשרוף את החלה בתבנית אפייה בתנור, אלא רק אם היא מצופה בנייר כסף, ובדיעבד יש להכשיר את המקום בו נגעה החלה.
7. יש מתירים לשרוף את החלה על חצובות הגז גם אם אינה מצופה בנייר כסף, ועל המבער עצמו בוודאי מותר לשורפה.
8. בעת שרפת החלה אין לגעת בה במזלג המשמש לאכילה, אלא יש לייעד כלי מיוחד לשם כך. ובדיעבד יש ללבן קלות את המזלג שנגע בחלה.

